

OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARINA GÖRE İLKOKULLARDAKİ REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNİN DURUMU VE SORUNLARI

THE STATE AND PROBLEMS OF PSYCHOLOGICAL COUNSELING AND GUIDANCE SERVICES IN PRIMARY SCHOOLS ACCORDING TO SCHOOL COUNSELORS

Meliha TUZGÖL DOST¹

Öz

İlkokullardaki rehberlik hizmetleri eğitim sisteminin ayrılmaz bir bileşenidir. Eğitsel, kişisel, sosyal olarak çocukların tüm yönleriyle desteklenmesi ve gelişim görevlerini başarmasının sağlanması özellikle bu dönemde daha da önemlidir; çünkü yaşamın erken evrelerinin sağlıklı geçmesi bireylerin gelecekteki ruh sağlığının önemli bir belirleyicisidir. Bu çalışmada ilkökul düzeyinde çalışmakta olan okul psikolojik danışmanlarının rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin işlevinin ne olduğuna ilişkin görüşlerini; amaçlarına ulaşmalarını engelleyen faktörleri; yaşadıkları sorunları ve bu sorunların çözümüne ilişkin olarak ne gibi önerileri olduğunu saptamak amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ilkokullarda “rehber öğretmen” kadrosunda çalışmakta olan 47’si kadın, 11’i erkek olmak üzere toplam 58 okul psikolojik danışmanı oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen, “İlkokullarda Rehberlik Hizmetleri ve Sorunları Anketi” adlı yarı yapılandırılmış anket soruları kullanılarak elde edilmiştir. Katılımcıların yanıtları nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre okul psikolojik danışmanları ilkokuldaki rehberlik hizmetlerinin önleyici yönünün önemi üzerinde durmuş; ailelere konsültasyon yapmanın ve sınıf öğretmenleri ile ailenin işbirliğinin çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Aile, okul yönetimi ve öğretmen desteği yetersizliği, aşırı iş yükü, uygun olmayan rol ve görevlendirmeler, yetersiz fiziksel şartlar ve donanım eksikliğini ise yaşanan önemli sorunlar olarak belirtmişlerdir. Okul psikolojik danışmanlarının çözüm için getirdikleri öneriler de değerlendirilerek alan çalışanlarına çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İlkokulda rehberlik hizmetleri, ilkokuldaki rehberlik hizmetlerinin sorunları, okul psikolojik danışmanlığı

Abstract

Counseling services in primary schools is an indispensable component of the education system. It is especially important for children to be supported in all manners –educative, personally and socially; it is equally important to enable them to complete developmental stages seamlessly because a healthy completion of early periods of life is an important indicator of individuals’ mental health in the future. In this study, the aim was to determine primary school counselors’ views on the function of psychological counseling and guidance services, and to determine their problems and their suggestions related to the solution to these problems. Study group consists of a total of 58 school counselors, 47 of which are women and 11 of which are men. Data were collected by using the questions in the semi-constructed questionnaire called “Survey for the Primary School Counseling Services and its Problems.” Answers of participants were examined by content analysis technique. According to the findings of the study, school counselors emphasized the importance of the preventive aspect of primary school counseling services; they also underlined that consultation with parents as well as parent and teacher collaboration are highly important. They indicated that the insufficient support from the family, the administration, and the teachers, overload at work, inappropriate roles and appointments, insufficient physical conditions and lack of proper equipment are important problems that they experience. Taking into consideration suggestions by the school counsellors, several suggestions were made.

Keywords: Guidance services in primary school, problems of primary school guidance services, school psychological counseling

¹Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mtuzgoldost@gmail.com, Orcid: 0000-0001-7852-6633

*Bu araştırma verileri araştırmacı tarafından Ekim-Kasım 2019 döneminde elde edilmiştir.

1. GİRİŞ

Türkiye’de 1970-1971 öğretim yılında 23 okulda rehberlik programının resmen başlatılmasından (Tan ve Baloğlu, 2011) günümüze dek okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) hizmetleri gelişimini sürdürmüştür. İlköğretimde rehberlik hizmetleri ise gerek dünyada gerekse Türkiye’de ihmal edilmiş ve genellikle ortaöğretim düzeyinde rehberlik hizmetlerine ağırlık verilmiştir. Bununla birlikte 1960’lı yıllarda dünyada, 1990’lı yıllarda da Türkiye’de ilköğretim düzeyinde rehberlik hizmetlerinin önemi artmıştır (Erkan, 1999). Eğitimin bu temel basamağında ilkokul psikolojik danışmanlarının okul personeli, veliler ve toplumla işbirliği içerisinde okul danışmanlığı programını uygulayarak çocuklara güvenli ve etkili bir öğrenme ortamı sağlanması konusunda önemli görevleri bulunmaktadır. İlkokul psikolojik danışmanları eğitim, önleme, erken tanı ve müdahale sağlayarak çocukların başarılı olmalarına, kariyer fırsatları hakkında bir anlayış geliştirmelerine ve karşılaştıkları sorunların çözümü için duygusal-sosyal beceriler geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (ASCA, 2020b). İlkokul dönemindeki rehberlik hizmetlerinin diğer eğitim kademelerinden farklı olarak önemli karakteristik özellikleri vardır. Psikolojik danışmanın veli, öğretmen ve okul yönetimiyle birlikte çalışması bu kademede daha fazla öneme sahiptir. İlkokul dönemi, çocuğun öğretmenini model aldığı ve ondan önemli düzeyde etkilendiği bir dönemdir. İlkokul öğretmeni sınıfındaki çocuklarla sürekli birlikte ve bu nedenle onlara ilişkin gözlemleri son derece değerlidir. Bu nedendir ki ilkokulda rehberlik hizmetleri öğretmen merkezlidir; gelişimsel yaklaşıma dayanır; müfredatla bütünleşmiştir ve okul aile etkileşimi diğer eğitim kademelerine oranla daha fazladır. Gelişimsel yaklaşımda sınıf rehber öğretmeni, sorumlusu olduğu sınıfın gelişimine yönelik olarak rehberlik hizmetlerinden birinci derece sorumludur (Yeşilyaprak, 2013; 2015). İlkokul düzeyinde ayrıca, aile ile işbirliği içinde olunması ve ebeveyn tutumlarının okuldaki müdahalelerle tutarlı olması öğrenci davranışlarında kalıcı değişiklikler oluşturulması açısından kritik bir öneme sahiptir.

1674

İlkokullardaki PDR hizmetleri eğitimin ayrılmaz bir parçası durumunda olmasına rağmen bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların ele alındığı araştırma sonuçlarından birinde ilkokulda görev yapan psikolojik danışmanların, yöneticilerden yeterince destek alamama, öğrenci sayısının fazlalığı, sınıf rehber öğretmenlerinin işbirliğinin yetersiz olması, farklı okullara yapılan görevlendirmeler, hizmet içi eğitimlerin yetersizliği ve fiziksel koşulların ve donanımın yetersizliği gibi sorunlar yaşadıkları (Can, 2010) saptanmıştır. Bazı çalışmalarda ise ilkokulda ve orta öğretimde görev yapan idareci ve öğretmenlerin PDR hizmetlerine ilişkin görüş ve anlayışları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İlkokul müdürleri, rehberlik servisinin okulda sürekli bir birim olarak var olması gerektiğini, sorunlar büyümeden rehberlik servisinin müdahalesinin önem arz ettiğini ortaokul müdürlerine oranla daha fazla ifade etmişlerdir (Özabacı, Sakarya ve Doğan, 2008). İlkokul öğretmenlerinin, lise öğretmenlerine oranla sınıf rehberlik etkinliklerini yapmaya daha istekli olduğu (Siyez, Kaya ve Uz Baş, 2012); ilköğretimde çalışan sınıf rehber öğretmenlerinin hem psikolojik danışma ve rehberlik anlayış düzeylerinin hem de psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik tutum düzeylerinin ortaöğretimde çalışanlardan daha yüksek olduğu da saptanmıştır (Demir ve Can, 2015).

PDR hizmetlerinde yaşanan genel sorunları konu alan çalışmalar ilkokul özelinde yapılan çalışmalardan sayıca daha fazladır. PDR alanda genel olarak hala kimlik, mesleki görev-sınır ve sorumluluklar, unvan gibi konularda önemli sorunlar bulunduğu bilinmektedir (Bkz. Korkut Owen, 2007; Özyürek, 2019). Okul PDR hizmetlerinin durumuna ilişkin olarak Türkiye’de yapılan araştırmalar ortak bir şekilde belli sorun alanlarına işaret etmektedir. Yapılan bu araştırmalardan birinde psikolojik danışmanların sınıf rehber öğretmenlerinin gerekli ilgi ve özeni göstermemeleri nedeni ile okul PDR modeline göre geliştirilen kapsamlı

psikolojik danışma ve rehberlik programının uygulamakta zorluklar yaşadıkları (Terzi, Ergüner Tekinalp ve Leuwerke, 2011) belirlenmiştir. Bir diğer çalışmada psikolojik danışmanların yaşadıkları yaygın sorunların yönetici ve öğretmenlerin PDR hizmetlerine yönelik önyargılı tutumu, bilgi eksikliği ve işbirliği yapmamaları, görev tanımının net olmaması, unvan sorunu, öğrenci sayısının fazlalığı, gerçekçi olmayan beklentiler ve ilgisiz, işbirliği yapmayan veliler olduğu (Tuzgöl Dost ve Keklik, 2012) saptanmıştır. Benzer şekilde velilerin ilgisizliği, bilinçsizliği ve veli toplantılarına katılmaması, öğretmenlerin ve idarecilerin yanlış tutumları ve ilgisiz-isteksiz olmaları, çalışma ve sunum yapacak mekan sıkıntısı da (Tagay ve Çakar, 2017) dile getirilmiştir. Öztürk (2018), okul rehberlik çalışmalarının yöneticilerin yetersiz bilgiye ve ön yargıya sahip olmalarından olumsuz etkilendiğini belirtmiş; fiziksel koşulların yetersizliği, evrak yükünün fazlalığı, veli katılımının düşüklüğü, işbirliğinin yetersizliği, görev tanımının net olmaması, etkisiz öğretmen yaklaşımları, nöbet uygulaması, öğretmen ve idarecilerin gerçekçi olmayan beklenti ve algılarının yaşanan önemli sorunlar olduğu da (Yorğun, Mert ve Köksal, 2019) bir başka araştırmada saptanmıştır. Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde okul rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarında görev tanımının net olmaması; idareci ve öğretmenlerin gerçekçi olmayan algı ve beklentileri ile yeterince işbirliği yapmamaları, veli katılım ve desteğinin yetersizliği ve fiziksel koşulların yetersizliğinin öne çıkan sorunlar olduğu söylenebilir.

Farklı ülkelerde de okul PDR hizmetlerinde Türkiye'dekilere benzer şekilde önemli sorunların olduğu görülmektedir. Suh, Eric, Starrahve Karin (2014) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki okul danışmanlığı hareketinin tarihini ve farklı ülkelerdeki okul danışmanlığı hizmetlerini gözden geçirdiklerinde tartışmaların, (a) okul danışmanı kimliği, (b) okul danışmanlığı faaliyetlerinin hesap verebilirliği ve (c) savunuculuk olmak üzere üç ana alanda toplandığını ifade etmektedirler. Bu kapsamda yurt dışında yapılmış araştırmalarda da okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde benzer bazı sorunların dile getirildiği görülmektedir. Araştırma sonuçları, zaman, personel ve ebeveyn desteğinin eksikliği ile mesleki gelişimin sağlanamaması (Cummings, 2002); psikolojik danışmanların okul yöneticileri ve öğretmenlerle işbirliği yapamadıkları zaman engellenme yaşadıkları (Lee ve Yung, 2008); okul psikolojik danışmanlarının aşırı iş yükü (Wilkerson, 2009) ve pek çok farklı sorumlulukları olmasının (McCarthy, Van Horn Kerne, Calfa, Lambert ve Guzman, 2010) tükenmişlik düzeylerini artırdığı; okul psikolojik danışmanlarının mesleki kimlik sorunlarının kaçınılmaz olarak rol karmaşasına yol açtığı (Yu, Suh ve Lee, 2014) ve okul psikolojik danışmanlarının rolleri konusunda, okul psikolojik danışmanlarıyla okul müdürleri arasında anlayış farklılığı olduğu (Johnson, Nelson ve Henriksen, 2018) gibi sorunlara işaret etmektedir. Chandler ve arkadaşları (2018) okul psikolojik danışmanlarının rol karmaşasının devam ettiğini bildirmişlerdir. Araştırmacılar idareciler ve öğretmenlere okul psikolojik danışmanının rol ve sorumluluklarıyla ilgili olarak eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bu araştırma sonuçları, okul psikolojik danışmanlarının bir kısmının Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği'nin (American School Counselor Association, ASCA) onaylamadığı öğrenci kayıtları ve sınavlar gibi bazı görevlerde yer almak durumunda kaldıklarını göstermektedir. ASCA'ya (2020a) göre sınıflarda ve ortak alanlarda denetleme yapma, idarecilere işlerine yardım etme, veri girişi yapma ve boş derslere girme gibi görevler okul psikolojik danışmanlarına uygun olmayan işlerdir. Buna rağmen ABD'de dahi bazı okullarda psikolojik danışmanların ASCA'nın onaylamadığı rolleri yerine getirmek durumunda olduğu görülmektedir.

Dünyada ve Türkiye'deki PDR hizmetlerinde yaşanan sorunları inceleyen araştırmaların sonuçlarının birbirine benzediği söylenebilir. Hala önemli sorun alanlarına sahip bir alan olarak PDR hizmetlerinin ilkökul kademesine özgü durumunun ve sorunlarının

incelenmesi anlamlı bulunmuştur. İlkokul düzeyindeki rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarının ortaöğretim düzeyindeki çalışmalardan daha farklı sorun alanları olması beklenebilir. Ortaöğretimde gençlerle, ilkokulda çocuklarla çalışılmaktadır. İlkokulda hizmetler öğretmen merkezlidir; müfredatla bütünleşmiştir. PDR hizmetleri grup / sınıf etkinliklerine dayalıdır (Yeşilyaprak, 2015). İlkokul dönemi öğrenci velileri ile işbirliğinin daha yoğun olduğu bir kademedir. İlkokul bu özellikleri nedeniyle ortaokul ve lise kademelerinden farklılaşmaktadır; dolayısıyla PDR hizmetlerinin kendine özgü sorunları olabileceği düşünülmüştür. İlkokuldaki PDR hizmetlerinin durumunu, yaşanan sorunları ortaya koymak ve bu doğrultuda iyileştirme çalışmalarına ve sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmak ilkokul kademesindeki PDR hizmetlerinin gelişimine katkı getirebilir. Bu çalışmada ilkokul düzeyinde çalışmakta olan okul psikolojik danışmanlarının PDR hizmetlerinin işlevinin ne olduğuna ilişkin görüşlerini; amaçlarına ulaşmalarını engelleyen faktörleri; yaşadıkları sorunları ve bu sorunların çözümüne ilişkin olarak ne gibi önerileri olduğunu saptamak amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu ilkokullarda “rehber öğretmen” kadrosunda çalışmakta olan 47’si kadın, 11’i erkek toplam 58 okul psikolojik danışmanı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının yaşları 24 ile 52 arasında olup, yaş ortalaması \bar{X} : 34.75’dir. Okul psikolojik danışmanlarının 52’si Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, 6’sı diğer lisans programlarından (Eğitim Programları ve Öğretim, Eğitim Yönetimi, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Felsefe, Halk Eğitimi) mezundur. Katılımcıların 38’i lisans mezunu; 6’sı yüksek lisans öğrencisi; 8’i yüksek lisans mezunu; 4’ü doktora öğrencisi ve 2’si doktora mezundur. Katılımcıların okul psikolojik danışmanı olarak çalışma süreleri 3 ay - 24 yıl arasında olup ortalama \bar{X} : 10.6 yıldır. İlkokul düzeyinde çalışma süreleri ise 3 ay – 19 yıl arasında olup ortalama \bar{X} : 5.6 yıldır.

Katılımcıların çalıştıkları okulun bulunduğu iller ve ilgili ildeki katılımcı sayıları şöyledir: Ankara: 18; Gaziantep: 11; İstanbul: 5; Siirt: 5; İzmir: 2; Kocaeli: 2; Mersin: 2, Antalya: 2 ve Konya, Mardin, Diyarbakır, Osmaniye, Çankırı, Tekirdağ, Çanakkale, Hatay, Ağrı, Elazığ illerinden birer kişi. Bir katılımcı ise çalıştığı şehri belirtmemiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen, “İlkokullarda Rehberlik Hizmetleri ve Sorunları Anketi” adlı yarı yapılandırılmış anket soruları kullanılarak elde edilmiştir. Ankette katılımcının cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, kaç yıldır okul psikolojik danışmanı olarak çalıştığı, kaç yıldır ilkokul düzeyinde çalıştığı, çalıştığı okulun bağlı bulunduğu ilçe ve il ve lisans derecesini hangi alandan aldığına ilişkin sorular bulunmaktadır.

Anket oluşturulmadan önce, araştırma sorularının kapsamını belirleyebilmek için ilkokulda çalışmakta olan iki psikolojik danışmanla yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede, psikolojik danışmanlardan ilkokuldaki rehberlik hizmetlerinin genel durumu ve yaşanan sorunlar hakkında bilgi alınmıştır. Ardından araştırma soruları oluşturulmuştur. Araştırma soruları hazırlandıktan sonra ilkokulda çalışan okul psikolojik danışmanlarından ikisine ön uygulama yapılmış ve soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir. Aynı zamanda Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda görev yapan iki öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri sonrasında sorularda bazı ifadeler düzenlenmiştir.

Ankette yer alan araştırma soruları şu şekildedir: 1. “İlkokullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerinin işlevi sizce nelerdir?” 2. “Görev yaptığınız okulda, yaptığınız çalışmalarla yukarıda bahsettiğiniz bu amaçlara ulaşabiliyor musunuz? Amaçlarınıza tam olarak ulaşmanızı engelleyen faktörler nelerdir?”; “3. İlkokullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerinin en önemli sorunları sizce nelerdir?”; 4. İlkokullarda rehberlik hizmetlerinde yaşanan bahsettiğiniz bu sorunlar neler yapılarak aşılabilir? Önerileriniz nelerdir?”

2.3. Verilerin Toplanması

Veriler Ekim ve Kasım 2019 döneminde toplanmıştır. Araştırmacı Ankara’daki okullarda görev yapmakta olan beş okul psikolojik danışmanı ile yüz yüze görüşme yapmış; araştırmacıların yanıtlarını yazılı olarak kaydetmiştir. Diğer 53 okul psikolojik danışmanına ise sorular sosyal medya mesaj kanalları veya e-posta yoluyla ulaştırılmış ve yanıtlarını yazılı olarak vermeleri istenmiştir. Katılımcılar yanıtladıkları soru formlarını yine e-posta veya sosyal medya mesaj kanallarıyla araştırmacıya göndermişlerdir. Katılımcıların bir sorusu olması durumunda araştırmacıya yine aynı kanallarla ulaşmaları mümkün olmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Katılımcıların yanıtları nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Metinler araştırmacı tarafından okunarak kodlamalar yapılmıştır. Temalar belirginleştirildikten sonra metinler araştırmacı tarafından ikinci kez okunmuş ve tekrar kodlanmıştır. Verilerin kodlanmasında tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Tümevarımcı analizde verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlama yapılmaktadır. Ardından ilişkili kodlar belirlenerek temalar oluşturulmaktadır (Sharan, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Kategori oluşturma bir anlamda tematik kodlama yapmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Kodlama işleminden sonra kodlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelenmiş, birbiriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek temalar belirlenmiştir. Temaların ve kodların dağılımına ilişkin sıklık (frekans) tabloları sunulmuştur.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında kullanılan “İlkokullarda Rehberlik Hizmetleri ve Sorunları Anketi”nin ilk sorusu olan “İlkokullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerinin işlevi sizce nelerdir?” sorusu araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarınca yanıtlanmıştır. İlk sorunun yanıtlarının analizi aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. İlkokullarda Yürütülmekte Olan Rehberlik Hizmetlerinin İşlevine İlişkin Görüşlere Ait Kategoriler ve Belirtme Sıklığı

Temalar	Kodlar	Frekans (f)
Önleyici Rehberlik	Önleyici gelişimsel rehberlik	26
	Önleme çalışmaları (Bağımlılıktan koruma, ihmal-istismardan koruma, şiddeti önleme)	11
	Gelişimsel sorunların başlangıç aşamasında tespiti	3
Konsültasyon	Aile eğitimleri ve veli bilgilendirmeleri	25
	Özel eğitim konusunda öğretmenlere müşavirlik / destek	6
	Veli, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik	6
	Rehberlik hizmetlerini tanıtmak	2
Kişisel Rehberlik	Okula ve çevreye sağlıklı uyum sağlamaya destek	19

Öğrencinin kişisel, sosyal, duygusal gelişiminin takip ve desteklenmesi	17
İlkokulun kişilik gelişimi ve akademik gelişiminin başlangıcı olması	11
Kendini tanıma ve ifade etme	10
İletişim becerileri, sağlıklı kişiler arası ilişkiler	9
Haklarını bilme ve sınırlarını korumayı öğretmek	5
Teknoloji kullanımı, akran zorbalığı ve sağlıklı yaşamla ilgili çalışmalar	4
Özür dileme, farklılıklara saygı bilinci ve nezaket kurallarını öğretme	3
Özgüven / özsaygı gelişiminin desteklenmesi	3
Olumsuz yaşantılarla baş etme; zorluklara sebat gösterme	3
Kendine ve hayata olumlu bakma tavrını kazandırmak	2
Öğrencileri dinlemek, ilgilenmek	2
Eğitsel Rehberlik ve Özel Eğitim	
Öğrencinin akademik başarısına destek (verimli ders çalışma yollarını öğretmek)	7
Özel gereksinimli çocukları erken tanılama	5
Öğrencinin başarı duygusunu tatmasını sağlamak	4
Özel gereksinimli çocukları destek programlarına yönlendirmek	4
Bir sonraki öğretim basamağına hazırlamak	3

Okul psikolojik danışmanlarının ilkökuldaki PDR hizmetlerinin işlevine ilişkin ilk araştırma sorusuna verdikleri yanıtlar içerik analiziyle incelendiğinde Tablo 1’de de görüldüğü gibi “önleyici rehberlik”, “konsültasyon”, “kişisel rehberlik”, “eğitsel rehberlik” ve “özel eğitim” olmak üzere dört tema belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların “İlkokullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerinin işlevi sizce nelerdir?” şeklindeki ilk soruya verdikleri yanıtlardan çıkarılan temaların her birine katılımcı ifadelerinden örnekler sunulmuştur. Katılımcılara verilen kodlardaki sayı, katılımcı numarasını; K ve E katılımcının cinsiyetini (K: Kadın; E: Erkek) ve parantez içindeki şehir katılımcının görev yaptığı okulun bulunduğu ili göstermektedir.

31 E (Ankara); “İlköğretimde rehberlik temelde “önleyici” ve “koruyucu” bir işleve sahip. Dolayısıyla çocuğun bir bütün olarak ele alınması ve her yönüyle gelişmesine yardımcı olunması gerekmektedir. Sorunlar ortaya çıkmadan önce öğrencilere, anne babalara, öğretmenlere ve yöneticilere öğrencilerin ihtiyaçları, gelişimsel özellikleri, karşılaşılabilecekleri kriz durumları, stres yaratan durumlar ve bunlarla başa çıkma yolları hakkında bilgiler verilir.”

53 K (Çanakkale); “İlkokullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerini problem daha fazla büyümeden ve çocuğun geleceğini ilerleyen zamanlarda daha büyük ölçüde etkilemeden önleyici olmak adına anlamlı buluyorum. Çünkü ilkökulte çocuğun davranışları üzerinde ailenin ve çevrenin etkisi çok büyük. Bize de çocuğu gözlemlemek ve problemi tespit edip öncelikle aileye eğitim verme ve onları yönlendirme konusunda çok iş düşüyor. Çünkü siz çocuğa ne yaparsanız yapın aile kendi davranışlarını ve çocuğa karşı tutumunu değiştirmedikten sonra çocukta olumlu bir ilerleme sağlanamıyor.”

35 K (Ankara); “İlkokullarda yürütülen rehberlik hizmetleriyle öğrencilerin kendilerini, ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri, karar verme becerisi geliştirmeleri, problem çözme, etkili iletişim yollarını öğrenmeleri, okula uyum sağlamaları, özgüven ve özsaygı geliştirmelerine yardımcı olmak amaçlanmaktadır.”

24 K (Mardin); “Ben dezavantajlı bir bölgede çalışıyorum. Çocukların fazlasıyla sevgi eksiklikleri var. Çocukları daha önce can kulağıyla dinleyen kimse olmamış. Bizim okullarda bulunmamız bile onlar için anlamlı. Kendilerini ifade etmeyi bilmeyen, ifade edemediği için de çokça sinirli çocuklarım var. Bence en önemli işimiz sevmek ve can kulağıyla dinlemek.”

22 E (Ankara); “Liselerde gençlere “kola içmeyin zararlıdır” demek pek işlevsel değilken, ilkokulda küçük bir etkinlikle tüm öğrencileri koladan uzaklaştırabilirsiniz. İlkokullarda özellikle veli eğitimi, veli ve öğretmen müşavirliği en temel noktadır bence. Çocuklarda geliştirmeyi düşündüğümüz hemen her şey, veli ve sınıf öğretmeni işbirliği olmadan hakkıyla gerçekleştirilemez.”

14 K (Ankara); “Çocuğun sosyalleşmesi, gelişimsel özelliklerinin takip edilip desteklenmesi, kişilik gelişime katkı sağlanması, ve önleyici rehberlik kapsamında olumsuz yaşantılarla baş edebilme becerilerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi.”

51 E (Tekirdağ); “Özel gereksinimli ve farklı gelişen çocukların erken tanınarak ihtiyaçlarına uygun bir eğitim almalarını sağlamak.”

Araştırmanın ikinci sorusu “Görev yaptığınız okulda, yaptığınız çalışmalarla yukarıda bahsettiğiniz bu amaçlara ulaşabiliyor musunuz? Amaçlarınıza tam olarak ulaşmanızı engelleyen faktörler nelerdir?” şeklindedir. Aşağıda Tablo 2’de bu soruya verilen yanıtlar ve sıklık analizleri verilmiştir. Sorunun, yapılan çalışmalarla bahsedilen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığına ilişkin ilk kısmı için 27 okul psikolojik danışmanı “büyük oranda evet”; 27 okul psikolojik danışmanı “kısmen evet” ve 4 okul psikolojik danışmanı “hayır” yanıtını vermişlerdir.

Tablo 2. Okul Psikolojik Danışmanlarının Amaçlarına Ulaşmalarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Ait Kategoriler ve Belirtme Sıklığı

Temalar	Kodlar	Frekans (f)
Aile Desteği Yetersizliği	Aile işbirliği ve desteğinin yetersiz olması	19
	Ailelerin çocuklarıyla ilgili sorunlarda tutum değişikliği göstermeye direnmeleri	6
Öğretmen ve İdareci Desteği Yetersizliği	Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin PDR hizmetleriyle ilgili bilgilerinin ve / veya desteklerinin yetersiz olması	18
Sistemsal Sorunlar	Başka okullarda görevlendirilme	6
	Sınıfların kalabalık olması	5
	Psikolojik danışman başına düşen öğrenci sayısının fazla olması	4
	Zorunluluktan dolayı okula uygun olmayan etkinlikleri plana almak	4

Okul psikolojik danışmanlarının ilkokuldaki PDR hizmetlerinde amaçlarına ulaşmalarını engelleyen faktörlerle ilgili soruya verdikleri yanıtlar içerik analiziyle incelendiğinde Tablo 2’de de görüldüğü gibi “aile desteği yetersizliği”, “öğretmen ve idareci desteği yetersizliği” ve “sistemsal sorunlar” olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Tablo 2’de yer alan görüşlere ek olarak katılımcılar amaçlarına ulaşmalarını engelleyen faktörlerle ilgili olarak birer kez, okulun fiziksel şartlarının uygun olmaması, rehberlik saatinin olmaması ve

rehberlik hizmetleri dışındaki görevleri de belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların “Görev yaptığınız okulda, yaptığınız çalışmalarla yukarıda bahsettiğiniz bu amaçlara ulaşabiliyor musunuz? Amaçlarınıza tam olarak ulaşmanızı engelleyen faktörler nelerdir?” şeklindeki ikinci soruya verdikleri yanıtlardan çıkarılan temaların her birine katılımcı ifadelerinden örnekler sunulmuştur.

53 K (Çanakkale); “Önleyici ve gelişimsel rehberlik anlamında amacıma ulaştığımı düşünüyorum. Ancak ailelerin evde uygulayacağını söylediği gibi bir tutum sergilememesi ya da kendi hatalarını düzeltmek ve çocuğuna yardım etmek için gereken neyse yapmak yerine diğer çocukları ya da öğretmeni suçlama yoluna gitmesi maalesef bazen rehberlik hizmetlerinde aksaklıklara yol açıyor. Hatta bu sebepten ilkokulda çocuğunun sınıfını hatta okulunu değiştiren çok fazla veli bulunmaktadır.”

46 K (Gazianep); “Veli seminerleri, katılımcıları ilgili konuda bilgilendirmek ve rehberlik servisinin tanıtılması, velilerin ayağını okula alıştırmak adına iyi oluyor. Ancak sıkıntılı ailelerin seminere katılmadığını görüyorum. Bu ailelerin birçoğu birebir görüşmelere de gelmiyorlar.”

35 K (Ankara); Yaptığım rehberlik hizmetlerini elbette işlevsel buluyorum ama benim ilgilenmem gereken öğrenci sayısı, sınıf sayısı daha az olsaydı sorun odaklı görüşmelerden çok önleyici ve gelişimsel hizmetler doğrultusunda daha çok çalışma yapabilirdim.”

16 K (Belirtilmemiş); Sınıfların kalabalık olması, psikolojik danışman başına düşen öğrenci sayısının fazla olması, haftanın iki günü kadrom dışında başka bir okula görevlendirilmiş olmam, rehberlik çalışmalarının öğretmen, idareci ve veliler tarafından yeterli desteği almaması gibi sebeplerden dolayı rehberlik hizmetlerinin işlevselliği azalıyor. Bunlara rağmen çalışmalarla ilgili olumlu dönütler alıyorum.”

23 K (Ankara); Maalesef tam anlamıyla ulaşamıyoruz; çünkü okul mevcudu kalabalık olmasına rağmen, ilkokullarda rehberlik hizmetlerinin önemi göz ardı edilerek rehber öğretmenlerin başka okullara görevlendirilmeleri sebebiyle rehber öğretmenler okullarının ihtiyacını karşılamakta çok zorlanmaktadırlar.”

Araştırmanın üçüncü sorusu “İlkokullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerinin en önemli sorunları sizce nelerdir?” şeklindedir. Tablo 3’de bu soruya verilen yanıtlar ve sıklık analizleri sunulmuştur.

Tablo 3. İlkokullarda Yürütülmekte Olan Rehberlik Hizmetlerinin En Önemli Sorunlarına İlişkin Görüşlere Ait Kategoriler ve Belirtme Sıklığı

Temalar	Kodlar	Frekans (f)
Öğretmen ve İdareci Desteği Yetersizliği	Sınıf öğretmenlerinin işbirliği ve anlayış eksikliği (Yapmaları gereken rehberlikle ilgili etkinlikleri yük olarak algılamaları)	19
	PDR hizmetlerine ilişkin yetersiz / yanlış anlayış, tutum ve beklentiler	12
	Sınıf öğretmenlerinin gerekli durumlarda rehberlik servisinden yardım almayı öğrenci sorunlarını kendi yöntemleriyle çözmek istemeleri / işbirliği yapmamaları	8
	İdarecilerin keyfi baskı ve yönlendirmeleri	3
	M.E.B.’in unvan ve nöbet görevi gibi konulardaki tavrı	2
Aile Desteği Yetersizliği	Aile destek, katılım ve işbirliğinin yetersizliği	20
	Sorumluluk almayan, bilinçsiz ve ilgisiz veliler (Şiddet, ihmal, anlaşmazlık ve olumsuz tutumlar gibi müdahale edilemeyen ailevi sorunlar)	11

	Velilerin, veli eğitim seminerlerine katılımının düşüklüğü	6
İş Yüğü / Uygun Olmayan Roller	Kalabalık sınıflar / Öğrenci sayısının fazlalığı / Psikolojik	17
	Danışman başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı	10
	Rehberlik saatinin olmaması / sınıflarda rehberlik etkinliklerini yapacak uygun zaman bulunamaması	10
	Görev tanımı dışında olan ve meslek etiğine uymayan görevler verilmesi / görevlendirmeler yapılması	8
	Nöbet görevi olması	4
	İlkokullardaki norm kadro yetersizliği	3
	Bireysel görüşme ve öğrenci takibine zaman kalmaması	3
	Evrak işleri	2
Fiziksel Şartların Yetersizliği	Çocuklarla çalışmaya, bireysel ve grup çalışmaları yapmaya uygun fiziksel şartlar ve donanım olmaması	11
	İlkokul düzeyine uygun test, malzeme ve materyal eksikliği	4
Lisans Programlarının Yetersizliği	Lisans programlarının ilkökul düzeyinde çalışmaya yeterince hazırlanmaması	8
	Yaş ve gelişim dönemlerinden ötürü çocuklarla iletişim kurmakta yaşanan güçlükler	3

Okul psikolojik danışmanlarının ilkökuldaki PDR hizmetlerinde yaşanan en önemli sorunlara ilişkin soruya verdikleri yanıtlar içerik analiziyle incelendiğinde Tablo 3’de de görüldüğü gibi “öğretmen ve idareci desteği yetersizliği”, “aile desteği yetersizliği”, “iş yükü / uygun olmayan roller”, “fiziksel şartların yetersizliği” ve “lisans programlarının yetersizliği” olmak üzere beş tema belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların “İlkokullarda yürütülmekte olan rehberlik hizmetlerinin en önemli sorunları sizce nelerdir?” şeklindeki üçüncü soruya verdikleri yanıtlardan çıkarılan temaların her birine katılımcı ifadelerinden birer örnek sunulmuştur.

50 K (Çankırı); “Sınıf öğretmenlerinin sınıf rehberlik çalışmalarını yapmamaları ya da düzenli yapmamaları; okul idaresinin rehberlik faaliyetlerini takip etmemesi; sınıf öğretmenlerinin çocukları fazlaca sahiplenerek kendi bildikleri doğrular dışına çıkmamaları ve lüzumsuz pek çok işte okul psikolojik danışmanlarının görevlendirilmesi.”

58 K (Konya); “İlkokul düzeyinde yaşadığım en büyük zorluk öğrencide beklediğimiz olumlu davranış değişiminde ailenin etkisi. Bu etki olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabiliyor. Aile içinde müdahale edemeyeceğimiz durumlar (ailenin psikolojik durumu, parçalanmış aile, çocuğa vakit ayıramayan ebeveyn, olumsuz tutum ve davranışlar) öğrenciyi diğer kademelere göre daha çok etkiliyor.”

52 K (Ankara); “Eğitim paydaşlarının rehberlik ve psikolojik danışmanın işlevlerine dair gerçekçi olmayan beklenti ve tutumları; rehberlik saatinin olmaması sebebiyle mevcut program içinde belli programların uygulanmasındaki zorluklar; psikolojik danışma hizmetlerinin, bir süreç olduğu gerçeğine tamamen zıt bir anlayışla “konuşun düzelsin” beklentisinde değerlendirilmesi.”

48 K (İstanbul); “İlkokul rehberlik servisleri çocukla görüşmeye uygun dizayn edilmeli ve uygun oyuncak ve materyallerle donatılmalı. Bu, kişisel tercihlere bırakılmadan belli bir standart içerisinde her okulda olacak şekilde düzenlenmeli. Diğer sorun, rehber

öğretmenlerin mesleki toplumdaki yeri ve yeterlilikleri ile kabul ve önemi konusu da netleşmemiştir.”

46 K (Gaziantep); “İlkokulda çocukla ilgili meseleler genelde öğretmen ve veli işbirliğini gerektirdiğinden bu işbirliğini sağlayamamak en önemli sorun oluyor. Öğretmenler tarafından birçok işin angarya olarak görülmesi. Gerekli belge ve dosyaları geç teslim etmeleri ya da teslim etmemeleri. Okulun kalabalık olmasından dolayı hizmetlerin takibi, izlenmesi ve değerlendirilmesi aksıyor.”

45 K (Elazığ); “Rehber öğretmenlere teneffüslerde nöbet görevinin yüklenmesinin öğrencilerle olan iletişimi olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum. Nöbet günlerimde teneffüste rehberlik servisine gelen öğrencileri geri göndermek ve onları dinleyememek, nöbet yerimde kurallara uymayan öğrencilere otoriter bir tutumla yaklaşmak, onları sürekli uyarmak ve direktifler vermek bana göre bir psikolojik danışmanın mesleki kimliğine uygun değil.”

40 E (İzmir); İlkokulda yapılan rehberlik hizmetlerinin temelinde oyun olmalıdır. Bizler psikolojik danışmanlar olarak oyundan eksik bir eğitim alıyoruz. İlkokul, ortaokul, lisede uzmanlaşmak gibi bir şey olmalı... Bence en büyük sorunlardan bir tanesi ilkökul kademesine uygun donanıma sahip olmamamızdır.”

16 K (Belirtilmemiş); “Okul psikolojik danışmanına meslek etiğine uymayan görevlerin, usulsüz görevlendirmelerin yapılması. Rehberlik servisinin sadece problem yaşayan, davranış bozukluğu olan, ders başarısı düşük olan öğrenciler için çalışma yaptığının düşünülmesi; disiplin veren ya da hemen her problemi çözmesi gereken bir yer olarak görülmesi.”

Araştırmanın dördüncü sorusu “İlkokullarda rehberlik hizmetlerinde yaşanan bahsettiğiniz bu sorunlar neler yapılarak aşılabilir? Önerileriniz nelerdir?” şeklindedir. Tablo 4’de bu soruya verilen yanıtlar ve sıklık analizleri sunulmuştur.

Tablo 4. Rehberlik Hizmetlerinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Önerilere Ait Kategoriler ve Belirtilme Sıklığı

Temalar	Kodlar	Frekans (f)
Kadro / İş Yüğü / Görevler	İlkokullarda psikolojik danışman norm kadrosu artmalı	11
	Yasal mevzuat düzenlenmeli ve görev tanımı netleşmeli	6
	İlkokullar daha küçük, daha az öğrenci sayıları olan hale gelmeli	5
	Psikolojik danışmanlara görev tanımlarına uygun olmayan görevler verilmemeli	3
	Daha az çeşitli, daha uzun soluklu çalışmalar yapılmalı	2
	Yıllık plana çocuklara uygun etkinlikler konmalı	2
	Öğrencileri birebir tanımak için bireysel görüşmeler ve grup çalışmaları yapılmalı	2
	Başka okullarda görevlendirmeler olmamalı	2
Sınıf Öğretmenleri ve İdarecilerle İlişkiler	Sınıf öğretmenleri ve idarecilere rehberlik hizmetleri doğru tanıtılmalı	10
	Sınıf öğretmenleriyle etkili iletişim ve iyi ilişkiler kurulmalı	8
	Sınıf öğretmenleri ve idarecilere bakanlık ve il milli eğitim müdürlüklerince hizmet içi eğitimler verilmeli	8
Aile Eğitimleri	Aile eğitimleri artırılmalı	10
	Aile eğitimleri zorunlu hale gelmeli	7

	Velilerin eğitimlere katılımı sağlanmalı	4
Mesleki Gelişim	Psikolojik danışmanlara yönelik olarak akademisyenler / uzmanlar tarafından düzenli hizmet içi eğitimler verilmesi sağlanmalı	7
	PDR lisans programların anaokulu, ilkokul, lise gibi bölümlere ayrılarak, eğitim branşlaşmalı	5
İdari Öneriler	İlkokullara rehberlik saati tekrar gelmeli	10
	Fiziksel şartlar iyileştirilmeli (Seminer salonu; bireysel ve grup görüşme odaları vb.)	6
	Yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi olmalı (Özel eğitimi özel eğitim öğretmenleri vermeli)	3
	Test ve envanterler artırılmalı	2

Okul psikolojik danışmanlarının ilkokuldaki PDR hizmetlerinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak verdikleri öneriler içerik analiziyle incelendiğinde Tablo 4’de de görüldüğü gibi “kadro/iş yükü/görevler”, “sınıf öğretmenleri ve idarecilerle ilişkiler”, “aile eğitimleri”, “mesleki gelişim” ve “idari öneriler” olmak üzere beş tema belirlenmiştir. Tablo 4’de yer alan önerilere ek olarak katılımcılar yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak birer kez belirtilen şu görüşleri sunmuşlardır: “Bakanlık tarafından rehberlik etkinliklerinin sayısının artırılması, kamu spotuyla rehberlik hizmetlerinin tanıtılması, düzenli olarak bilgilendirici veli görüşmeleri yapılmalı, veli katılımına karnede not verilmeli, önleyici-gelişimsel rehberlik hizmetlerine ağırlık verilmeli, ilkokullarda oyun atölyeleri olmalı, psikolojik danışmanlar sürekli kendini geliştirmeli, psikolojik danışmanlar kendi görev sınırlarını net bir şekilde ortaya koymalı, rehberlik servislerinin özerklik ve yetkileri artırılmalı, psikolojik danışmanlar meslek derneğine üye olmalı, okullarda rehberlik servislerinin kapsamı artırılmalı (psikiyatrist, klinik psikolog, eğitim uzmanı vb.), görsel materyaller artırılmalı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile aile eğitimleri konusunda ortak politikalar oluşturulmalı.”

Aşağıda katılımcıların “İlkokullarda rehberlik hizmetlerinde yaşanan bahsettiğiniz bu sorunlar neler yaparak, nasıl aşılabılır? Önerileriniz nelerdir?” şeklindeki dördüncü soruya verdikleri yanıtlardan çıkarılan temaların her birine katılımcı ifadelerinden birer örnek sunulmuştur.

36 K (Siirt); “Öncelikle okullardaki öğrenci sayıları bence en fazla 600 civarında olmalı. Rehberlik hizmetlerinin sağlıklı yürütülmesi ve işlevselliği açısından bir rehber öğretmene düşen öğrenci sayısı 150-200’den fazla olmamalı. Velilerin eğitim ve etkinliklere katılımını sağlamak için öğretmenlerle işbirliği yapılmalı. İlkokullarda en az 1-2 tane oyun atölyesi bulunmalı.”

53 K (Çanakkale); “Çocuğu ilkokula başlayacak velilere yaz tatili süresince yaklaşık iki haftalık zorunlu bir aile eğitimi uygulanabilir. Velilere hem çocuklarının ilkokula uyum sürecinde nasıl davranmaları gerektiği, hem de çocuklarının eğitim hayatı boyunca karşılaşılabilecekleri problemler örnek olaylarla değerlendirilip kendilerinin bu gibi durumlarda neler yapabilecekleri ile ilgili bilgi verilebilir. Bunun dışında ilkokulda 150 öğrenciye 1 rehberlik normu verilmesi gerektiğini düşünüyorum ”

52 K (Ankara); “Norm uygulamasından vazgeçilerek, sağlıklı bir psikolojik danışma hizmeti için, bir psikolojik danışmana en fazla 100 öğrenciye hizmet verme fırsatı tanınması; PDR lisans bölümünün anaokulu, ilkokul, lise PDR şeklinde daha spesifik içerikte bölüm haline getirilmesi.”

25 K (Mersin); “Okul-aile işbirliğinin artırılmasıyla ve bu konuda akademisyenlerin toplumu daha çok bilinçlendirmesiyle, öğretmenlere ve velilere seminerler verilmesiyle aşılabılır.”

15 K (Ankara); “Rehber öğretmenlerin sorumlu oldukları öğrenci sayılarının daha az olması; problem odaklı değil öğrenciyi tanımaya yönelik etkinlikler yapılması; çalışma konu başlıklarının azaltılarak dar kapsamlı ama uzun soluklu çalışmalar yapılabilmesine imkan tanınması.”

1 K (Gaziantep); “Daha çok okul yapılmalıdır. Velilere çeşitli yaptırımlar uygulanarak eğitime katılmaları sağlanmalıdır. Her okul bünyesinde çok amaçlı salonlar olmalıdır. Veli katımlı eğitimler okullarda değil de Rehberlik Araştırma Merkezi bünyesinde yapılabilir. Ayrı bir rehberlik saati uygulaması getirilmelidir.”

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, okul psikolojik danışmanlarına göre ilkokullardaki PDR hizmetlerinin öne çıkan işlevi önleyici rehberlik çalışmaları, aile ve öğretmenlere yapılan müşavirlik, öğrencileri hayata hazırlayacak kişisel-sosyal becerilerin kazandırılması ve öğrencilerin akademik gelişimlerine destek olmak üzere yapılan eğitsel rehberlik çalışmalarıdır. Okul psikolojik danışmanlarının bu çalışmalarını yapmalarını, amaçlarına ulaşmalarını engelleyen faktörler ise aile desteği ve öğretmen - idareci desteğinin yetersizliği ile başka okullarda görevlendirilme ve öğrenci sayısının fazlalığı gibi sistemsel sorunlardır. Psikolojik danışmanlar aile, idare ve öğretmen desteği yetersizliği, aşırı iş yükü, uygun olmayan rol ve görevlendirmeler, yetersiz fiziksel şartlar-donanım eksikliği ve lisans programlarının yetersizliğini ise yaşanan önemli sorunlar olarak belirtmişlerdir. Okul psikolojik danışmanları bu sorunların çözümü için ilkokulda psikolojik danışman norm kadrosunun artırılması; kadro adı, görev tanımı ve sorumluluklarla ilgili yasal düzenlemeler yapılması; ilkokul düzeyindeki öğrencilere daha uygun rehberlik çalışmaları yapılması; okul yöneticileri ve sınıf öğretmenleriyle iyi ilişkiler kurulması; aile eğitimlerinin artırılıp, zorunlu hale getirilmesi; mesleki gelişim için hizmet içi eğitimlerin artırılması; rehberlik saatinin tekrar getirilmesi ve fiziksel şartların iyileştirilmesi gibi öneriler sunmuşlardır.

Okul psikolojik danışmanlarına göre ilkokuldaki PDR hizmetlerinin en önemli işlevlerinden biri önleyici rolüdür. Katılımcılar tarafından bağımlılıktan koruma, ihmali-istismardan koruma, şiddeti önleme gibi önleyici çalışmaların ve gelişimsel sorunların başlangıç aşamasında tespitinin önemi vurgulanmıştır. Konsültasyon çalışmaları bir diğer tema olarak ortaya çıkmıştır. Aile eğitimleri / veli bilgilendirmeleri önemli sayıda katılımcı tarafından önemli bir işlev olarak belirtilmiştir. Öğretmen ve idarecilere yapılan müşavirliğe de ayrıca değinilmiştir. Kişisel rehberlik teması kapsamında ise öğrencilerin okula ve çevreye uyumlarını desteklemek ve öğrencilerin kişisel-sosyal ve akademik gelişimlerinin takibini yapmak önemli bir PDR hizmeti işlevi olarak belirtilmiştir. İlkokul yılları akademik gelişimde temel yıllar olduğu için bu dönemde çocukların kişisel, sosyal ve akademik olarak desteklenmesinin ayrı bir önemi olduğu vurgulanmıştır. Öğrencilerin kendilerini tanıması ve ifade etmesi, sağlıklı iletişim becerileri kazanmaları ve haklarını bilmeleri, sınırlarını korumayı öğrenmeleri gibi hedefler de kayda değer sayıda okul psikolojik danışmanı tarafından önemli görülmüştür. Kaya, Bölükbaşı Macit ve Siyez’e (2012) göre, birinci sınıf ve anasınıflı düzeyinde PDR servisine başvuruları daha çok ebeveynler ve öğretmenler yapmaktadır. Yazarlar tarafından bunun olası nedenin bu yaş grubundaki öğrencilerin kendilerini tanıma, anlama ve ifade etmelerindeki sınırlılıkları olabileceği düşünülmüştür. Yazarlara göre bu bulgu, ilkokulun ilk yıllarında ailelere ve öğretmenlere yönelik yapılacak

konsültasyon çalışmalarının önemini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla okul psikolojik danışmanlarının ilkokuldaki PDR hizmetlerinin önemli işlevlerinden biri olarak aile ve öğretmenlerle çalışılmasını ifade etmesi ilkokul öğrencilerinin gelişimsel özelliklerinin de bir sonucu gibi görünmektedir. Gültekin ve Arıcıoğlu'nun (2009) araştırma sonuçlarına göre okul psikolojik danışmanlarının büyük bir kısmı haftada en az 2-3 saatlerini konsültasyon çalışmalarına ayırmaktadırlar. İlkokul düzeyindeki okul psikolojik danışmanlığında özellikle ailelerle çalışmak gerektiğinden konsültasyona diğer eğitim kademelerine oranla daha fazla zaman ayrılması gerektiği anlaşılmaktadır. Eğitsel rehberlik ve özel eğitim temasında ise katılımcılar tarafından rehberlik hizmetlerinin akademik başarıya destek ve özel gereksinimli çocukların erken tanınması rolleri öne çıkarılmıştır.

İkinci araştırma sorusu olan “Görev yaptığınız okulda, yaptığınız çalışmalarla yukarıda bahsettiğiniz bu amaçlara ulaşabiliyor musunuz? Amaçlarınıza tam olarak ulaşmanızı engelleyen faktörler nelerdir?” şeklindeki soruya 27 okul psikolojik danışmanı “büyük oranda evet”; 27 okul psikolojik danışmanı “kısmen evet” ve 4 okul psikolojik danışmanı “hayır” yanıtını vermişlerdir. Bu durumda katılımcı okul psikolojik danışmanlarının yarıya yakınının hedeflerine önemli oranda; yarıya yakınının ise kısmen ulaştığını düşündüğü söylenebilir. Psikolojik danışmanların amaçlarına ulaşmalarını engelleyen faktörler olarak, önemli oranda aile desteğinin yetersizliğini, ardından öğretmen ve yönetici desteğinin yetersizliğini işaret ettikleri görülmektedir. Bunun yanında bazı psikolojik danışmanların başka okullarda görevlendirilme ve öğrenci sayısının fazlalığını da amaçlarına ulaşmalarını engelleyen faktörler olarak gördükleri saptanmıştır. Atıcı (2006) ilköğretimde çalışan 6 okul psikolojik danışmanı ve 17 öğretmenle yaptığı araştırmada, öğretmenlerin çoğunun psikolojik danışmanla öğrenci sorunlarının çözümünde ilişki kurduğunu ve okul psikolojik danışmanının önerilerini uygulayarak olumlu sonuçlar aldıklarını saptamış; aynı araştırmada psikolojik danışmanlar da işbirliğine gönüllü olan öğretmenlerle yaptıkları çalışmalardan kısa sürede iyi sonuçlar elde ettiklerini belirtmişlerdir. İlkokul düzeyindeki PDR hizmetlerinde hem öğrencilerin gelişim özellikleri hem sınıf öğretmenlerinin sürekli öğrencilerle birlikte olmaları ve gözlem yapmaları hem de kapsamlı gelişimsel rehberlik modeli nedeniyle sınıf öğretmeniyle birlikte çalışma kaçınılmaz bir gereklilik gibi görünmektedir. Oysa önemli sayıda okul psikolojik danışmanı sınıf öğretmenlerinin rehberlik anlayışı ve destek eksikliğinden yakınmaktadır. Diğer yandan elbette işbirliği yapan ve rehberlik anlayışına sahip sınıf öğretmenleri de bulunmaktadır. Örneğin Nazlı'nın (2008) ilkokul öğretmenleri üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin çoğu sınıf rehberlik saatini ve hizmetlerini gerekli ve yararlı görmekte ve kendileri de rehberlik hizmetlerinde rol almayı benimsemektedirler.

Okul psikolojik danışmanları üçüncü araştırma sorusu kapsamındaki, ilkokuldaki PDR hizmetlerinin en önemli sorunlarını, öğretmen ve idareci desteği yetersizliği, aile desteği yetersizliği, iş yükü ve uygun olmayan roller, fiziksel şartların yetersizliği ve lisans programlarının yetersizliği olarak belirtmişlerdir. Öğretmen ve idareci desteğinin yetersizliği teması altında okul psikolojik danışmanları, sınıf öğretmenlerinin rehberlik anlayışı ve işbirliği eksikliği; sınıflarda yapmaları gereken rehberlik etkinliklerini yük olarak algılamaları; PDR hizmetlerine ilişkin yanlış tutum ve beklentiler; sınıf öğretmenlerinin bazı durumlarda rehberlik servisinden yardım almayı, öğrenci sorunlarını kendi yöntemleriyle çözmek istemeleri gibi hususlara değinmişlerdir. Benzer sorunların literatürdeki başka araştırmalarda da (Cummings, 2002; Tagay ve Çakar, 2017; Terzi, Ergüner Tekinalp ve Leuwerke, 2011; Tuzgöl Dost ve Keklik, 2012; Yorğun, Mert ve Köksal, 2019) saptandığı görülmektedir. Diğer yandan bu araştırmanın sonuçlarına göre yöneticilerin anlayış ve destek eksikliğine sınırlı sayıda okul psikolojik danışmanı değinmiştir. Özabacı, Sakarya ve Doğan'ın (2008) çalışma sonucuna göre, PDR hizmetlerinin gerekliliği ve işlevleri konusunda

ilkokul idarecilerinin daha duyarlı olduğu görülmektedir. İlkokul müdürleri, rehberlik servisinin okulda sürekli bir birim olarak var olması gerektiğini, sorunlar büyümeden rehberlik servisinin müdahalesinin önem arz ettiğini ve veli, öğretmen ve öğrenciye yönelik seminer konularında psikolojik danışmanlardan görüş almanın önemli olduğunu, ortaokul müdürlerine oranla daha fazla ifade etmişlerdir.

Aile desteği ile sınıf öğretmenlerinin desteğinin eksikliği benzer oranda dile getirilmiştir. Velilerin okul psikolojik danışmanlarıyla evde uygulamaları gereken davranışlar ve göstermeleri gereken tutum değişiklikleri konusunda yeterince işbirliği yapmamaları; çocuklarının davranış kusurları hakkında sorumluluk almayan ve bunu kabul etmek istemeyen veliler ve okulda yapılan aile eğitim seminerlerine katılımın düşük olması dile getirilen sorunlar olmuştur. Okul psikolojik danışmanları yaşanan diğer önemli sorun olarak iş yükünü, uygun olmayan rol ve görevlendirmeleri dile getirmişlerdir. Bu temada, öğrenci sayısının fazlalığı, rehberlik saatinin olmaması, sınıflarda rehberlik etkinliklerini yapacak uygun zaman olmaması, görev tanımı dışında verilen görevler, öğrencileri yeterince takip edememe, nöbet görevi olması ve norm kadro yetersizliği gibi faktörler belirtilmiştir. Külahoğlu, (2015), her sınıf düzeyinde çoğu zaman birbirinden farklı yeterlilik alanlarına ilişkin farklı konulardaki kazanımlar üzerinde çalışılıyor olmasının okul psikolojik danışmanının dağınıklık yaşamasına yol açtığını ve bunun da çalışmalara destek vermesini zorlaştırdığını dile getirmektedir. Yazar, bu sebeple psikolojik danışman-öğretmen işbirliğinin güçleştiğini düşünmektedir. Bu araştırma sonuçlarına göre de, okul psikolojik danışmanları sorumlu oldukları öğrenci sayısının fazla olması ve pek çok görev ve sorumlulukları olması nedeniyle Külahoğlu'nun (2015) dile getirdiği dağınıklığı yaşıyor görünmektedir. Fiziksel şartların yetersizliği temasında psikolojik danışmanlar okullarında bireysel ve grup çalışmaları yapmaya uygun yeterince oda, salon ve seminer salonu bulunmadığını dile getirmişlerdir. Benzer sonuçlara daha önce yapılmış bazı araştırmalarda da (Can, 2010; Öztürk, 2018; Tagay ve Çakar, 2017) ulaşıldığı görülmektedir. Lisans programlarının yetersizliği temasında ise lisans programlarının ilkökul düzeyinde çalışmaya yeterince hazırlamadığı üzerinde durulmuştur. Bu durum 54 K (Ağrı) kodlu katılımcı tarafından şöyle ifade edilmiştir: *“Üniversite de hocalarımızdan “çocuklarla çalışmak, resim, oyun, bunlar çok özel alanlardır herkes çalışamaz, aman çocuklara yaklaşmayın” gibi bir mesaj alıyoruz maalesef ve eğitimimizde sanki hepimiz ergen lise öğrencileri ya da yetişkinlerle çalışacakmışız gibi veriliyor. Gelişim psikolojisi dersindeki bilgilerden başka elimizde başka hiçbir şey olmuyor. İlkokul çağındaki çocuklarla nasıl iletişim kuracağımızı, nasıl çalışacağımızı bilemiyoruz.”*

Okul psikolojik danışmanlarının ilkökullardaki PDR hizmetlerinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak ilkökullarda norm kadronun artırılması; görev tanımıyla ilgili yasal düzenlemeler yapılması; idareciler ve sınıf öğretmenleriyle iyi ilişkiler kurulması ve rehberlik hizmetlerinin doğru tanıtılması; sınıf öğretmenleri ve idarecilere il milli eğitim müdürlüklerince rehberlik anlayışını oluşturmaya yönelik eğitimler verilmesi; aile eğitimlerinin artırılması ve zorunlu hale getirilmesi; ders programına rehberlik saatinin tekrar getirilmesi; hizmet-içi eğitimlerin artırılması; PDR lisans programlarının ilkökul, ortaokul ve lise şeklinde branşlaştırılması; fiziksel şartların ve donanım eksikliklerinin giderilmesi şeklinde önerileri olmuştur. Yakın zamanda yapılan bir başka araştırmada Yüksel Şahin (2016) ilk ve ortaokul psikolojik danışmanlarının, görev tanımının ayrıntılı olarak yapılması; alan dışı atamaların yapılmaması; psikolojik danışman sayısının yeterli olması; psikolojik danışmanların kadrolu oldukları okul dışında görevlendirilmemesi; PDR uygulamaları için fiziksel koşulların yeterli ve uygun olması gibi önerileri olduğunu aktarmıştır. Başka araştırmalarda da yaşanan sorunların çözümü için psikolojik danışmanlar tarafından yöneticilere ve öğretmenlere bilgilendirme çalışmaları yapılması (Chandler vd, 2018; Johnson, Nelson ve Henriksen, 2018; Öztürk, 2018) ve alt yapının yeterli hale getirilmesi (Nazlı, 2007)

gibi öneriler sunulduğu görülmektedir. Nitekim Demir ve Can (2015) rehberlikle ilgili hizmet içi eğitime katılmış sınıf rehber öğretmenlerinin, eğitime katılmayanlara kıyasla psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu saptamışlardır. Dolayısıyla yönetici ve öğretmenlerin rehberlik anlayışını geliştirmeye yönelik eğitimlerin faydalı sonuçlar vereceği söylenebilir.

Bu araştırmanın bulguları aslında tüm çalışmadan üretilebilecek önerileri de barındırmaktadır. Dördüncü araştırma sorusunda okul psikolojik danışmanları çözüm için yapılması gerekenlere yönelik anlamlı öneriler sunmuşlardır. Dolayısıyla ilkokullardaki PDR hizmetlerinde yaşanan sorunların çözümü için verilebilecek öneriler okul psikolojik danışmanlarının önerileri ile benzer olacaktır. İlkokulda görev yapan psikolojik danışmanların bulunduğu sorunların önemli bir kısmının mesleki kimlik ile uygun olmayan rol ve görevlerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu noktada gözler politika yapıcılara ve Milli Eğitim Bakanlığı'na dönmekte; okul psikolojik danışmanlarının dile getirdiği sorunların çözümüne ilişkin yasal düzenlemeler yapmaları beklenmektedir.

İlkokullarda aile desteği ve işbirliğinin sağlanması için geniş kapsamlı çözümler üzerinde durmak gerektiği anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar öneri olarak veli katılımına karnelerde not verilmesini önermiştir. Önemli sayıda psikolojik danışman aile eğitimlerinin zorunlu hale getirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu tartışmaya değer bir konu gibi görünmektedir. Diğer yandan MEB'in okul psikolojik danışmanlarına yönelik hizmet-içi eğitimleri artırması önerilebilir. İlkokul ders programına rehberlik saatlerinin konulması gerekliliği pek çok psikolojik danışmana göre gereklidir; çünkü psikolojik danışmanlar sınıflarda kendilerinin yapmaları gereken grup rehberlik etkinlikleri için uygun zaman bulamamakta; öğretmenlerden ders saati istemektedirler. İlkokul düzeyindeki PDR hizmetlerinde hem çocuk, hem aile ve hem öğretmenlerle daha yakın işbirliği içinde çalışıldığından psikolojik danışmanların daha az sayıda öğrenciden sorumlu olması önem arz etmektedir. İlkokullardaki psikolojik danışman norm kadrolarının artırılması önemli bir çözüm olarak görünmektedir. Bazı psikolojik danışmanlar lisans eğitimlerinin çocuklarla çalışmaya yeterince hazırlamadığını dile getirmişlerdir. Bu hususun üniversitelerin PDR lisans programları tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. En azından ilkokullarda çocuklarla çalışmaya hazırlayacak bazı seçmeli dersler açılması mümkün olabilir.

Diğer yandan duruma özeleştiri ile bakmak ve “Bu şartlara rağmen meslek elemanı olarak bize neler düşmektedir?” sorusunu sormak gerekmektedir. Hem diğer kademelerdeki hem ilkokul düzeyindeki okul psikolojik danışmanları mesleklerini en iyi şekilde icra ederek, öğrencilerin hayatlarına olumlu dokunuşlar yaparak, öğretmen ve idarecilere sabır ve anlayışla rehberlik hizmetlerinin anlam ve amacını anlatarak; onlarla iyi ilişkiler kurmayı başararak meslekle ilgili hak edilen olumlu algının oluşmasına hizmet edebilirler. Bir yandan yöneticilerden sorunlara ilişkin yakınmaları duymaları ve çözüm üretmelerini beklerken diğer yandan da çalışmalarını daha da geliştirmek; okul PDR hizmetlerinin görünürlüğünü artırmak; yapılan çalışmaların sonuçlarının daha somut bir şekilde fark edilmesi için çaba sarf etmeye devam etmek psikolojik danışmanlar için vazgeçilmez görünmektedir. Nitekim Ankara’da bulunan, PDR servisinin başarılı çalışmalar yaptığı ilkokullardan birinde yıllardır birlikte çalışmakta olan 26 K ve 27 K kodlu okul psikolojik danışmanları, araştırmacının yaptığı yüz yüze görüşmede bu durumu şöyle ifade etmişlerdir: *“Öğretmenlerde rehberlik çalışmalarına ilişkin olumlu algı oluşturmak çok önemli. Biz bunu okulumuzda başardık ancak iki yıla yakın zamanımızı aldı. Başlarda ne iş yaptığımız, görev ve sorumluluklarımız bilinmezdi ama biz*

bıkmadan, usanmadan anlattık. Öğretmenlerle ve idarecilerle iyi ilişkiler kurduk. Aynı zamanda tüm öğrencilere ulaşmaya, onları takip etmeye ve önleyici-gelişimsel çalışmalar yapmaya devam ettik. İdareci ve öğretmenler yaptığımız işlerin somut sonuçlarını görmeye başlayınca çalışmalarımıza daha fazla inanmaya ve destek vermeye başladılar. Şu anda sistemimiz oturdu. Rehberlik hizmetlerine ilişkin olumsuz algı veya görev alanımıza girmeyen işler verilmesi gibi sorunları eskiye oranla daha az yaşıyoruz. Kısaca rehberlik hizmetlerine ilişkin algı gayret edilirse değiştirilebiliyor; bu mümkün, ancak çok emek ve zaman gerekiyor. Ayrıca bakanlığın tavrı çok belirleyici. PDR hizmetlerine yönelik algının değişmesi için bakanlığın kendi algısının olumlu olduğunu göstermesi gerekir.”

Bu araştırma ilkököl düzeyinde çalışan 58 okul psikolojik danışmanı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcı sayısı bu araştırmanın sınırlılığı olarak düşünülebilir. Daha fazla sayıda okul psikolojik danışmanına, bu araştırmanın bulgularından üretilecek yapılandırılmış sorularla ulaşıp, daha fazla sayıda katılımcının görüşleri öğrenilebilir. Bu araştırmanın bulguları diğer araştırmaların soru kapsam ve niteliğinin belirlenmesinde bir katkı getirebilir. Bu araştırmada kullanılan “ilkokuldaki rehberlik hizmetlerinde amaçlara ulaşmayı engelleyen faktörler” ile “rehberlik hizmetlerinde yaşanan sorunlar” ile ilgili soruların yanıtlarının benzer sonuçlara işaret ettiği görülmüştür. Bundan sonra yapılacak benzer araştırmaların soruları hazırlanırken bu durum göz önüne alınabilir.

KAYNAKÇA

- American School Counselor Association. (2012). *ASCA National Model: A framework for school counseling programs* (3rd ed.). Alexandria, VA: Author.
- American School Counselor Association. (2020a). *Appropriate and Inappropriate Activities for School Counselors*.
<https://www.schoolcounselor.org/asca/media/asca/home/appropriate-activities-of-school-counselors.pdf> adresinden 24.03.2020 tarihinde alınmıştır.
- American School Counselor Association. (2020b). *The essential role of elementary school counselors*.
<https://www.schoolcounselor.org/asca/media/asca/Careers-Roles/WhyElem.pdf> adresinden 24.03.2020 tarihinde alınmıştır.
- Atıcı, M. (2006). İlköğretim öğrencilerinin davranış problemleriyle baş etme konusunda öğretmen-psikolojik danışman işbirliğine ilişkin görüşlerin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 55-68.
<http://www.turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/355/290> adresinden 27.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Can, E. (2010). İlköğretim okullarında görevli rehber öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların incelenmesi. *9th Ulusal sınıf öğretmenliği eğitimi sempozyumu bildiri kitabı 20-22 Mayıs 2010 içinde*.(s. 911–917). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Chandler, J. W., Burnham, J. J., Riechel, M. E. K., Dahir, C. A., Stone, C. B., Oliver, D. F., & Bledsoe, K. G. (2018). Assessing the counseling and non-counseling roles 31 of school counselors. *Journal of School Counseling*, 16(7).
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1182095.pdf> adresinden 02.04.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Cummings, J. (2002). *The role of counselors in rural elementary schools as perceived by principals and counselors*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sam Houston State University, Huntsville, Texas.

- Demir, M. ve Can. G. (2015). Sınıf rehber öğretmenlerinin psikolojik danışma ve rehberlik anlayışları ile psikolojik danışma ve rehberliğe yönelik tutumları. *Eğitim ve Bilim*, 40(179), 307-322.
- Gültekin F. ve Arıcıoğlu A. (2009). Okullarda Konsültasyon Hizmetleri: Türkiye'deki Durum. Korkut Owen, F., Özyürek, R. ve Owen, D. W. (Editörler). *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik Meslekleşme Sürecinde İlerlemeler*. Cilt II, (s. 251-269). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Johnson, G., Nelson, J. & Henriksen Jr., R. C. (2018). Experiences of implementing a comprehensive guidance and counseling program at the elementary level. *Journal of Professional Counseling: Practice, Theory & Research*, 38:3, 18-32. Doi: <https://doi.org/10.1080/15566382.2011.12033874>
- Kaya, A., Bölükbaşı Macit, Z. ve Siyez, D. M. (2012). Bir ilköğretim okulu psikolojik danışma ve rehberlik servisine yapılan başvuruların incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(4), 1100-1012.
- Korkut Owen, F. (2007). Psikolojik Danışma Alanında Meslekleşme ve Psikolojik Danışman Eğitimi: ABD, Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'deki Durum. Korkut Owen, F., Özyürek, R. ve Owen, D. W. (Editörler). *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik Meslekleşme Sürecinde İlerlemeler*. Cilt I, (s. 95-121). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Külahoğlu, Ş. (2015). MEB kapsamlı gelişimsel rehberlik programı uygulamaları. Korkut Owen, F., Özyürek, R. ve Owen, D. W. (Editörler). *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik Meslekleşme Sürecinde İlerlemeler*. Cilt III, (s. 113-150). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Erkan, S. (1999). Rehberlik Nedir? Kuzgun, Y. (Editör). *İlköğretimde Rehberlik*. Ankara: Nobel Yayın.
- Lee, S. M., & Yang, E. (2008). School counseling in South Korea: Historical development, current status, and prospects. *Asian Journal of Counselling*, 15, 157-181.
- McCarthy, C., Van Horn Kerne, V., Calfa, N. A., Lambert, R. G., & Guzman, M. (2010). An exploration of school counselors' demands and resources: Relationship to stress, biographic, and caseload characteristics. *Professional School Counseling*, 13(3), 146-158.
- Nazlı, S. (2007). Psikolojik danışmanların değişen rollerini algılayışları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(18), 1-17.
- Nazlı, S. (2008). Öğretmenlerin değişen rehberlik hizmetlerini ve kendi rollerini algılamaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 11-25.
- Özabacı, N., Sakarya, N. ve Doğan, M. (2008). Okul yöneticilerinin okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 8-22.
- Öztürk, D. N. (2018). *Okul yöneticilerinin okul rehberlik hizmetlerine ve rehber öğretmenlere yönelik tutum ve davranışlarının rehber öğretmen görüşleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Özyürek, R. (2019). Psikolojik danışman eğitimi ve mesleğin profesyonel kimlik gelişimi için gereksinim duyulan yasa ve yönetmelik düzenlemeleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 883-911.

- Sharan B. M. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Siyez, D. M., Kaya, A. ve UzBaş A. (2012). Investigating views of teacher of classroom guidance programs. *Eurasian Journal of Educational Research*, 48, 213-230.
- Suh, S., Eric D., Starrah, H. & Karin H. (2014). School counseling practice in the United States and its implications for Asia-Pacific Countries. *Journal of Asia Pacific Counseling*, 4(2), 131-145. https://www.researchgate.net/publication/286433283_School_Counseling_Practice_in_the_United_States_and_Its_Implications_for_Asia-Pacific_Countries/link/599cb4f40f7e9b892bafffd8/download adresinden 02.04.2020 tarihinde erişildi.
- Tan, H. ve Baloğlu, M. (2011). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama*. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tagay, Ö. ve Çakar, F. S. (2017). Okullarda yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin okul psikolojik danışmanlarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1168-1186.
- Terzi, Ş., Ergüner Tekinalp, B. ve Leuwerke, W. (2011). Psikolojik danışmanların okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri modeline dayalı olarak geliştirilen kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programını değerlendirmeleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 51-60.
- Tuzgöl Dost, M. ve Keklik, İ. (2012). Alanda çalışanların gözünden psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 389-407.
- Wilkerson, K. (2009). An examination of burnout among school counselors guided by stress-strain-coping theory. *Journal of Counseling and Development*, 87, 428-437.
- Yeşilyaprak, B. (2013). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Gelişimsel Yaklaşım*. (21. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (2015). *İlk ve Ortaöğretimde Gelişimsel Rehberlik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yorğun, A. Mert, S. ve Köksal, G. (2019). Okul yöneticileri ve okul psikolojik danışmanları perspektifinden okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin incelenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 166-198.
- Yu, K., Suh, S. & Lee, S. M. (2014). Strengths, weakness, opportunities, and threats (SWOT) analysis of school counseling in Korea. *Journal of Asia Pacific Counseling*, 4(2), 247-256.
- Yüksel Şahin, F. (2016). School counselors' assessment of the psychological counseling and guidance services they offer at their schools. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 281-298.